

קריאה כנגד טפח באשה כשאינו מתבונן/אברהם פרג'ון

מקור האיסור לקרוא את שמע כנגד ערוה

מהפסוקים בדיני מחנה מלחמה למדו חכמים שאסור לדבר דברים שבקדושה כאשר האדם רואה ערוה, שלגבי מחנה מלחמה כתוב (דברים כג): "כִּי תֵצֵא מִחֲנֶה עַל אִיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע: כִּי יִהְיֶה בְּךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה לִילָה וַיֵּצֵא אֶל מַחוּץ לְמַחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: וְהָיָה לְפָנֹת עָרֵב יִרְחַץ בְּמַיִם וְכָבַא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: ...כִּי יִקַּח אֶלֶּהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהִצִּילְךָ וְלִתֵּת אִיבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מִחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דְּבַר וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ". ולמדו חז"ל מהציווי "ולא יראה בך ערות דבר", שיש מ"ע שבכל מקום שה' אלהינו מתהלך עמנו ע"י דיבורינו (שנאמר "ערות דבר". שבת קנ.), דהיינו כשאנחנו עוסקים בק"ש ותפלה או בד"ת, שהאדם לא יראה ערוה (כמבואר בברכות כה:).

טעם האיסור – משום הרהור ערוה ומשום ביזיון

בטעם האיסור הובאו שני צדדים במדרש (הובא במדרש תנאים ובמדרש הגדול. דברים כג, טו): "ולא יראה בך ערות דבר. ר' ישמעאל אומר נאמר כאן 'ערות דבר' ונאמר להלן 'ערות דבר', מה ערות דבר שנאמר להלן בהרהור ערוה וע"ז הכתוב מדבר אף ערות דבר שנאמר כאן בהרהור ערוה וע"ז הכתוב מדבר. רבי אומר נאמר כאן ערות דבר ונאמר להלן ערות דבר, מה ערות דבר שנאמר להלן משום ביזיון אף ערות דבר שנאמר כאן משום ביזיון". ואני בער ולא אדע, ואנסה מעט לבאר משורש עניין כיסוי הערוה, מה עניין המשיכה לעריות בגילוייה, ומה עניין הביזיון והבושה, ומה התועלת הנקנית בכיסויה.

נראה שעניין כיסוי הערוה והסתרתה קשור לתאוותיו של האדם שבראשם תאוות גילוי עריות. שכן לפני שחטאו אדם וחוה בחטא עץ הדעת לא היתה להם משיכה מיוחדת לענייני עריות ופנים של מטה היו כפנים של מעלה, שכל פעולת אבריהם הייתה לעשות רצון קונם בלבד, ויחד עם זאת היה מצב ש"וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם

עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׂשׂוּ, וְה' דִּיבֵר עִם אָדָם אִף כִּשְׁהִיה עֵרוֹם¹. אך לאחר החטא, הנחש הטיל בחוה זוהמה ונכנסה בהם תאוות גילוי עריות², והאדם החל להתבייש בגילוי ערוותו, משום שהיא מקום הזוהמה והחולשה שלו, המקום שמיצג את רצונותיו הנמוכים שעל ידם הוא יכול להגיע למקומות לא טובים. וכאשר האדם מכסה את ערוותו מעיני הרואים בכך הוא מסתיר את חולשותיו ואת מקומו הנמוך ומגלה רק את המקומות הגבוהים שבו, ולכן לאחר החטא "וַיִּתְפָּרוּ עָלֶיהָ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת". וכן היה ברור לאדם שה' לא יכול להלך בניהם כאשר אינם מכוסים ולכן כאשר שמעו את קול א-להים מתהלך בגן לרוח היום מיד "וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְקֹקֵק אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן". כאמור על ידי הכיסוי האדם מסתיר מהעולם את חולשותיו וכאילו מעלים את מקומו הנמוך וכך נרגעת הבושה ומתכסה הבזיון שלו, ובנוסף לכך כיסוי זה גורם גם להרגעת התאוה. ולכאורה זה כוונת ר' נחמיה האומר שעץ הדעת היה תאנה משום "שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו, שנאמר ויתפרו עלה תאנה", דהיינו שע"י התאנה נכנסה בהם תאוות העריות, וע"י הכיסוי מעץ התאנה היה להם

1. עיין רמב"ן בראשית ב, ט; ספורנו ב, כה; אוה"ח ב, כה ועוד.
 2. עיין במקורות הנ"ל. וכן עיין לדוג' בע"ז (כב:), שבגויים שלא פסקא כלל זוהמת הנחש שייכת מאוד תאוות העריות. וכדאיתא במדרש הגדול (בר' ב, כה): "וכיון שחטאו נשתנה זיו פניהן ונהפכה מחשבתן לדבר אחר", (וכן עיין אבן עזרא ג, ו; פע"ח ר"ה פ"ד. ועוד רבים). ואף יש לומר שעיקר החטא עצמו היה גילוי עריות, וכדאיתא בפד"א (כא): "תני ר' זעירא ומפרי העץ אין העץ אלא אדם שנמשל לעץ, שנ' כי האדם עץ השדה, אשר בתוך הגן אין גן אלא אשה שנמשלה לגן, שנ' גן נעול אחותי כלה, ואמר הגן ולא אמר אשה תפש לשון נקיה". ובדומה איתא בזהר (בראשית לה:): "מפרי העץ – זו האישה". והאכילה היא לשון נקיה לתשמיש (משלי ל, כ: "אֲכָלָה וּמְחַתָּה פִּיהַ"), ועץ הדעת הוא מלשון "וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ". דהיינו שלאחר שהאדם אכל נכנס בו יצר העריות והוא בא על אישתו תחת התאנה טרם הזמן.
- ולמ"ד שעץ הדעת היה תאנה שבה כיסה האדם את ערותו, מעניין שנאמר בתאנה שמרבה את הזרע (אוצר המדרשים חופת אליהו צו): "שלשה דברים נאמרו בגרוגרות: ממעיט את הכשפים ומאיר את העיניים ומרבה את הזרע". ובב"ק פב. נאמר לגבי שום שמרבה את הזרע ומכניס אהבה.

תיקון לעניין זה³. ונראה שתועלת הכיסוי לעניין הרגעת ההרהורים דומה לתועלת בעניין הבושה והביזיון, שע"י כיסוי הערוה היא פחות נמצאת ומבוטאת בעולם ופחות שמים לב אליה וממילא האדם פחות מקושר אליה ופחות מהרהר בה, וכמו שמצאנו במסכת סוטה (ח.) "דאין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות"⁴. הרי שבגילוי הערוה האדם נמצא במצב קרוב יותר להרהורי עבירה, וכן הוא נמצא במצב מבוזה, ולכן ה' יתברך ציווה עלינו שכשהוא מתהלך בקרב מחנינו (ע"י דיבורי הקדושה) שהאדם לא יראה ערוות דבר.

דברי הגמרא לעניין טפח באשה שדינה כערוה

ואמרו חכמים שישנם דיני ערוה לא רק לאבר הערוה ממש, אלא גם לטפח מגולה באשה. כדאיתא בגמרא (ברכות כד.): "אמר רבי יצחק: טפח באשה ערוה. למאי? אילימא לאסתכלי בה - והא אמר רב ששת: למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים - לומר לך: כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף! אלא: באשתו, ולקריאת שמע". דהיינו שחכמים הרחיבו את דין "ולא יראוה בך ערוות דבר" גם לטפח מגולה באשה, משום שהדרך היא שראייתו גורמת להרהור. ומ"מ טפח מגולה אינו ממש כערוה ולכאורה אין בגילוי ביזיון ויצוג של המקום הנמוך באדם, ולכן אשה, שבה אין חשש של הרהור, יכולה לברך אף כאשר היא ערומה ובלבד שערוותה מכוסה (משנה חלה פ"ב מ"ג; ברכות כד.)⁵.

3. וכן מצינו בר' יוסי ורבי שמעולם לא נסתכלו במלתם ע"מ שלא לעורר את תאותם (שבת קיח:): וכן הביאו הרמב"ם (איסורי ביאה כא, כד), והביאו בשו"ע. וכן איתא בבעלי הנפש לראב"ד (שער הקדושה). וכן לכאורה מצינו בנח שהתגלתה ערוותו וזה הביא את חם לחטוא איתו (סנהדרין ע.).

4. וכן מצאנו לדוג' שראיית האדם מקשרת אותו לדבר שבו הוא מביט מציווי התורה לא להסתכל בפני אדם רשע (מגילה כח.).

5. וכמו שכתב הרשב"א (ברכות כד.) "ודוקא לאחרים ולאנשים ומשום הרהור". אמנם עדיין צריך לי עיון בזה, שלכאורה גם עניין הביזיון שייך בטפח מגולה באשה, וכמו שראינו שלמדו מהפסוק "תגל ערוותך גם תראה חרפתך" לגבי שוק, הרי שבשוק מגולה יש עניין של חרפה.

החשבון בגמרא שבראיה בעלמא מותר לקרוא את שמע

כתב רבינו יונה (יז. ד"ה ערוה) בזה"ל: "...ואפ"ל בשעה שמנגנת אם הוא יכול לכוין בלבו לתפלתו בענין שאינו שומע אותה ואינו משים לבו אליה מותר ואין לו להפסיק קריאתו. וכן כשמגולה טפח אינו אסור אלא כשמסתכל בה אבל בראייה בעלמא מותר"⁶. וכתב החזו"א (סימן טז ס"ק ז) להוכיח כן מחשבון בסוגית הגמרא וז"ל: "בגמ' כד. אלא אשתו ולק"ש. לכאורה הוא ליה למימר אלא לענין ק"ש. ונראה דבאשה אחרת כל שמסתכל אסור בק"ש אפ"ל מסתכל באצבע קטנה⁷ והלכך לא משוי ליה שיעור טפח אלא באשתו. ולפי זה מוכח כדעת ה"ר יונה דלא אסרו אלא במסתכל אבל לא בראיה דאי אסרו אף בראיה, א"כ גם באשת חבירו משוי ליה שיעור טפח לענין ק"ש ובראיה ואינו מסתכל, ולפי זה פחות מטפח באשתו אפ"ל מסתכל שרי". כלומר, הסיבה שהעמידו את דברי רב יצחק שטפח באשה ערוה דוקא 'באשתו ולק"ש' ולא 'באשה אחרת ולק"ש' היא משום שבאשה אחרת אף בפחות מטפח (אצבע קטנה) כבר אסור להסתכל⁸, הרי שאיסור ההסתכלות באצבע של אשה ואיסור הקריאה כנגד טפח מגולה באשה שווה. ומאחר והאיסור באצבע של אשה הוא לא כשהיא נמצאת בטווח הראיה שלו אלא רק כשמסתכל עליה, כך גם איסור הקריאה כנגד טפח באשתו הוא רק כשמסתכל עליה ולא רק בראיה בעלמא. וכן הסביר הבאר יהודה (ק"ש פ"ג טז) ע"פ

ועיין ברא"ש (ג, לז) שיש שהבינו בדבריו שגם לאשה אסור לקרוא כנגד טפח מגולה בחברתה.

6. ובספר האשכול (הל' תפילה וק"ש) מהדורת רצב"א כתב כן בשם רב האי גאון וז"ל: "וכ' רב האי גאון ז"ל דאין אסור לקרות אלא כשמסתכל בה ומכוון לראות אבל בראי' בעלמא מותר". אלא שאין לסמוך על מהדורה זו של הרצב"א שאינה כתי' האמיתי של האשכול אלא כנראה ליקוט מקורות של משהו מהדורות האחרונים. ובאמת ברבינו יונה הובאו דברי רב האי גאון, אך החידוש שראיה בעלמא מותרת זה לכאורה כבר דברי רבינו יונה ולא המשך דברי רה"ג.

7. ויש להעיר שנקודה זו שבאשה אחרת אסור לקרוא ק"ש כשמסתכל באצבע קטנה אינה מוכרחת לחשבון בגמרא, שכן היה אפשר גם לומר "ונראה דבאשה אחרת כל שמסתכל אסור מדין הסתכלות בנשים אפ"ל מסתכל באצבע קטנה והלכך לא מש"ל שיעור טפח אלא באשתו. ולפ"ז מוכח...". ודו"ק. ובבאר יהודה לא הזכיר כלל בחשבון שכשמסתכל בפחות מטפח באשה אחרת אסור לו לקרוא את שמע.

8. והחזו"א העמיד שאסור גם לעניין ק"ש, אך אינו מוכרח לחשבון כנ"ל בהערה.

חשבון זה את שיטת הר"י. וממילא לכאורה יוצא שמותר לקרוא כנגד אשה פרוצה כאשר אינו מסתכל בה, וכן מותר לקרוא כשמסתכל באשתו בפחות מטפח.

לפי חשבון זה היה נראה לכאורה שאפילו כאשר אשתו (או אשה אחרת) עומדת לפניו בצורה לא צנועה בכלל והוא מהרהר בה ונהנה מראייתה אלא שעניו אינם ממוקדות עליה יהיה מותר לו לקרוא את שמע, וזה דבר שלא יעלה על הדעת. אלא שכוונת הר"י יונה והחזו"א באמרם שראיה מותרת והסתכלות אסורה היא שכל ראייה שמושכת את ליבו של האדם אסורה ואם לא שם ליבו לראיה מותר, ולא השאלה איפה ה'פוקוס' של ראיתו. וכמו דברי רבינו יונה לענין קול באשה ש"אינו משים לבו אליה מותר", וכן מוכח שהבין החזו"א שכתב בהמשך דבריו שם "ומיהו יש לומר דבמקום צנוע אסור דאין ראייה במקום צנוע בלא הסתכלות", הרי שהבין שפירוש 'הסתכלות' הוא ראייה שתופסת את ליבו.

נראה שחשבון האחרונים אינו מוכרח בגמרא

לכאורה חשבון החזו"א אינו מוכרח בגמרא, וניתן לומר בפשטות שהסיבה לכך שהגמרא העמידה את דברי רב יצחק באשתו ולא אמרה שמדובר "בראייה (בסתם אשה) ולק"ש" היא מכיוון שגם בראיה שייך עניין שמירת העינים והגמרא רצתה להדגיש שדברי רב יצחק לא קשורים לעניין שמירת העינים (איסור הסתכלות בעריות) אלא רק לדיני ק"ש, ואה"נ שיש נ"מ דינית גם לגבי אשה אחרת, שבנוסף להתרחקות מעריות, כאשר יש כנגדו אשה מגולה אין לקרוא כנגדה. וגם החזו"א כתב שחשבונו בגמרא אינו מוכרח וז"ל: "ומיהו אפשר לפרש הא דאמר בגמ' באשתו ר"ל אפי' באשתו ולענין ק"ש וגם באשת חברו יש נפקותא בהאי דינא לענין ק"ש ואפי' בראיה בעלמא אסור".

הקשיים בשיטת רבינו יונה

כאמור נראה שלפי שיטת רבינו יונה אין הבדל בין אדם שממש מביט באשה לאדם שרואה בראיה כללית, אלא ההבדל הוא האם האדם שם ליבו לראייתה או לא. אלא שלפי זה קשה, שלכאורה גדר האיסור וההיתר לא ברור כלל. שהרי ראיית האדם משפיעה על ליבו אף שלא תמיד יהיה מוגדר לו שכעת הוא מהרהר

ונהנה בראייתו, כמו שלדוג' דירה נאה ואשה נאה וכלים נאים מרחיבים דעתו של אדם גם כשהם נראים לו כבדרך אגב ולא מוגדר לאדם שכעת הוא נהנה מראייתם (ברכות נז:), וכמו שלכאורה ראיית הרשע מזיקה ומשפיעה על האדם אף כשלא מתכוון להידבק בדרכיו (עיין מגילה כח.). וכך גם ההסתכלות באשה מושכת את ליבו של האדם אף כאשר לא מוגדר לו שהוא נהנה ומהרהר בה, והרבה פעמים ילך האדם בין נשים לא צנועות ולא ירהר בהם ולאחר מכן פתאום הוא יתמודד יותר עם הרהורי עבירה. ובאמת מסיבה זו החזו"א פסק להלכה שגם ראייה אסורה, וז"ל: "ומיהו יש לומר דבמקום צנוע אסור דאין ראי' במקום צנוע בלא הסתכלות... אבל כיון דדין טפח אינו אלא במקום שדרך להיות מכוסה הו"ל כל ראי' כאש בנעורת ואסור", הרי שלהלכה באמת סובר החזו"א שגם ראייה בעלמא מושכת את ליבו של האדם גם כאשר האדם אומר שהוא לא שם לב לכך. ועוד יש לשאול על שיטה זו מדוע לפי רב יצחק אין איסור לקרוא גם כנגד פחות מטפח, שהרי אם כל הראייה האסורה היא דוקא כזאת שהאדם נהנה ממנה ומהרהר בה, מדוע כאשר מהרהר בפחות מטפח יהיה מותר?⁹ וביותר קשה ע"פ מה שאמרה הגמרא "כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף", דהיינו שכאשר מסתכל להנאה אין הבדל בין המסתכל בפחות מטפח במקומות המגולים לבין המסתכל ביותר מטפח במקומות הכי מכוסים.

ועוד קצת קשה שלפי גדר זה יוצא לכאורה שניתן לקרוא כנגד אשה לא צנועה אף כאשר מביט בה אם היא לא מספיק יפה בעיניו ואינה ממש מושכת את ליבו, ובפשטות נראה שבאמירת רב יצחק "טפח באשה ערוה" כלולות כל הנשים, גם נשים זקינוות ושאינם נאות.

ועוד נשמע שכל ראייה אסורה, ממה שסתמה הגמרא שטפח באשה דינו כערוה, ונראה שדיניהם שווים, וכמו שבערוה אסור אף כשלא ממש מביט כך לכאורה צריך להיות הדין לגבי טפח באשה. וכך הקשה האשכול (מהדורת רצב"א שכאמור בהערה לעיל אין לסמוך עליה) וז"ל: "ולא שמענו מרבנותינו חלוק זה, כיון

9. אמנם אם אומרים שגם ראייה ללא שממש נהנה ומהרהר אסורה בזמן ק"ש, מובן. רב יצחק נתן גדר, שטפח מגולה בסתמא גורם הרהור ולכן אסור לקרוא כנגדו גם כשהאדם לא מרגיש משהו מיוחד ופחות מטפח בסתם לא גורם לאדם הרהורים.

דקרא קרי ערוה אית בי' משום לא יראה בך ערות דבר מיהו אם מחזיר פניו ממנה מותר".

בהרבה ראשונים לא כתבו לחלק בין ראייה להסתכלות

בשאר הראשונים לא מצאנו חילוק בין ראייה להסתכלות ומכך נראה בפשטות שהם סברו שכל ראייה אסורה, ובכמה ראשונים אף נראה שניתן לדייק שלא הבינו כדברי רבינו יונה. **הסמ"ג** (עשין יח) כתב שצריך להחזיר פניו מטפח מגולה, ונראה בפשטות שלא מועיל רק לא להתבונן, וז"ל: "וכן אמרינן שם בברכות שטפח באשה ערוה כשהוא מגולה ולא יקרא עד שיחזיר פניו ממנה אף על פי שהיא אשתו". וכך נראה לענ"ד **מהרמב"ם** (פ"ג הט"ז) שכתב: "...אפילו אשתו – אם היה מגולה טפח מגופה, לא יקרא כנגדה", ומשמע שאסור כנגדה אף כשלא מסתכל¹⁰. וכן נראה בפשטות **מהכלבו** (סי' י) וז"ל: "וכל גוף האשה ערוה ואפילו

10. הרחבה בביאור דעת הרמב"ם:

ואמנם יש לעיין יותר בשיטת הרמב"ם שכתב: "כשם שאסור לקרות כנגד צואה ומי רגלים עד שירחיק כך אסור לקרות כנגד הערוה עד שיחזיר פניו... וכל גוף האשה ערוה, לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא [ו]אפילו אשתו (ו)אם היה מגולה טפח מגופה, לא יקרא כנגדה". ונראה לכאורה שהנגיד בין ערוה ממש שבה כתב שיש להחזיר את פניו (ולא יועיל שרק לא מסתכל), ובין גוף האשה שבה כתב שמספיק שלא יסתכל. אלא שבדין טפח מגולה באשה כתב שאין לקרוא כנגדו, ונראה שוב שהאיסור הוא אף כשלא מסתכל.

אם גורסים "ואם היה טפח מגולה..." נראה ברור שלומדים כאן שתי הלכות. א. כשמסתכל על האשה אסור אף בפחות מטפח. ב. אם יש טפח מגולה אסור כנגדה אף כשלא מסתכל. וזה מפורש שלא כרבינו יונה. אך כבר כתב הר"י קאפח "בכל כ"י 'אם' בלי ו". ואמנם אף בלא שגורסים "ואם", עדיין אפשר להבין כנ"ל. אלא שלפי הבנה זו לכאורה לא מובן מדוע כתב הרמב"ם רק בדין השני "ואפילו אשתו", לכאורה הוא כבר היה אמור לומר בדין של הסתכלות "ואפילו אשתו לא יסתכל בגופה".

אלא נראה שמש"כ "וכל גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא" זה העיקרון של ההלכה, וזה מתבטא בכך ש"אפילו אשתו" וכו'. ולפי לימוד זה, ממה שכתב הרמב"ם "לפיכך לא יסתכל" והביטוי של זה הוא טפח מגולה, נראה שהאיסור בטפח מגולה הוא רק כשמסתכל. אך לענ"ד גם לפי הבנה זו אינו נכון, אלא מש"כ "לפיכך לא יסתכל" כוונתו לומר "ולכן גם בטפח מגולה יש דין לא יראה בך", ובפרטי האיסור כתב "לא יקרא כנגדה" אף כאשר אינו ממש מביט.

היא אשתו אם היתה מגולה טפח מגופה לא יקרא כנגדה. ואפילו כנגד ערות עצמו לא יקרא עד שיתכסה", הרי שבנוסף לכך שכתב שאין לקרוא כנגדו (ולכאורה אף כשלא מסתכל) נראה שהשווה את דין טפח באשה לערות עצמו. וביותר נראה שפסק כך ממש"כ בספרו אורחות חיים (ק"ש לו): "וכל גוף האשה ערוה אפי' היא אשתו אם רואה ממנו טפח מגולה לא יקרא כנגדה", ונראה שגם ראייה בעלמא אסורה.

דברי האחרונים ופסיקת ההלכה

בבית יוסף (סי' עה, א) הביא את דברי רבינו יונה בסתם, אך בשו"ע נראה שלא פסק כרבינו יונה, שכתב "טפח מגולה באשה, במקום שדרכה לכסותו, אפי' היא אשתו, אסור לקרות ק"ש כנגדה", ולא חילק כלל אם מסתכל או רק רואה. ובב"ח כתב בזה"ל: "...אבל גבי קריאת שמע איכא איסורא כשמסתכל בה בשעת קריאת שמע אפילו אינו מכיין כלל להסתכל בה אלא שרואה אותה לפי תומו בלא כוונה ואז אינו אסור לקריאת שמע אלא בטפח מגולה ודוק. ...וה"ר יונה מיקל עוד דבמגולה טפח אינו אסור אלא כשמסתכל בה אבל בראייה בעלמא מותר עכ"ל ומביאו ב"י ולא נהירא אלא בכל ענין אסור וכך הוא משמעות הפוסקים". וכך נראה שמוסכם ברוב האחרונים, ודנים האם תועיל עצמת עינים בטפח מגולה או שגם זה לא יועיל וצריך להחזיר פניו לגמרי¹¹.

וכך נראה מהכלבו (סי' י) שכתב את אותה הלשון של הרמב"ם אך לא כתב "לפיכך לא יסתכל...", דהיינו שלא חילק בין ראייה להסתכלות).
11. ומ"מ עיין לדוג' בהלכה ברורה (סי' עה, ו) שכתב להקל כרבינו יונה (ודוקא באשתו ולא באשה אחרת).